

УДК 378.018.43:004

Хомерікі О.А.,канд. педагог. наук, доцент кафедри соціології
Національного авіаційного університету

Інформатизація освіти як напрям глобалізаційних процесів: проблеми і перспективи

У статті висвітлюються процеси інформатизації освітніх систем за умов сучасних глобалізаційних процесів. Зокрема, зазначається, що особлива увага в інформаційному суспільстві приділяється розвиткові системи освіти, активному впровадженню у ній інформаційних технологій.

Наголошується на тому, що інформаційна забезпеченість системи освіти – це і доступ до загальноосвітніх знань, і технічне оснащення, і розвиток інтернет-технологій. Розглядається один з нових, ефективних і перспективних напрямів у межах інформатизації освіти – розвиток дистанційної освіти.

Акцентовується увага на формуванні установки на постійну безперервну самоосвіту, що сприятиме розвитку всіх аспектів інформатизації, починаючи з великих інформаційних порталів, баз і ресурсів мережі Інтернет і закінчуючи новими освітніми технологіями, такими як дистанційне навчання, інтернет-університети, інтернет-лабораторії та ін.

Ключові слова: інформаційне суспільство, вища освіта, дистанційна освіта, інформатизація.

Сучасне суспільство зазнає тотального впливу науково-технічного прогресу. Сучасна економічна стратегія, орієнтована на широке практичне застосування нових наукоємних технологій, зумовила бурхливий розвиток процесу освоєння і поширення інновацій у галузі інформаційно-комунікаційних технологій (інфокомунікацій). Їх революційний вплив стосується способу життя громадян, їх освіти й роботи, а також взаємодії органів уряду, бізнесу та громадськості. Інформаційні комунікації дозволяють корпораціям і фірмам збільшити зростання продуктивності праці, прискорити дифузю різних технологічних нововведень. З поширенням Інтернету та електронної торгівлі інформаційні комунікації стали ключовим чинником нової економіки, що знайшло логічне відображення у виникненні поняття «інформаційне суспільство», що характеризує новий якісний стан сучасної цивілізації. У цьому контексті бізнес і суспільство рівною мірою пред'являють закономірні і виправдані вимоги до сучасних інформаційних технологій і методів, які б забезпечили комунікативну взаємодію соціальної, економічної і політичної сфер, що адекватно відображає інноваційні перетворення.

За сучасних умов зростає роль і значення такого феномену як інформація. Терміном «інформація» оперують сьогодні в різних сферах наукового знання: філософії, педагогіці, кібернетиці, юриспруденції, теорії журналістики. Під «інформацією» розуміється вся сукупність даних, фактів, відомостей про фізичний світ і суспільство, вся сума знань – результат пізнавальної діяльності людини, яка в тому чи іншому вигляді використовується суспільством у різних цілях. Саме поняття «інформація» лежить в основі поняття «інформаційне суспільство», що з'явилося в другій половині 1960-х років. Поряд з ним використовувалися такі терміни як «технотронне суспільство», «суспільство знань», «постіндустріальне суспільство». Уявлення про інформаційне суспільство пов'язане також із концепцією трьох хвиль А. Тоффлера. Інформаційне суспільство – це соціологічна концепція, що визнає головним фактором розвитку суспільства виробництво інформації та її використання.

Одним з важливих чинників становлення інформаційного суспільства є система освіти. За сучасних умов відбувається реформування вищої освіти з метою підвищення рів-

ня її якості, гнучкості, конкурентоспроможності та посилення тісної інтеграції із промисловістю. Однією із головних складових цього процесу є інформатизація системи освіти. Прагнення до розвитку, набуття безперервності, входження в глобальний світовий простір, подолання всіх деформацій, нав'язаних попереднім історичним періодом, повинні стати домінантами українських освітніх реформ.

Питання становлення інформаційної епохи розробляли у своїх працях соціологи й експерти з питань розвитку сучасного суспільства. Серед них слід виділити таких дослідників як: А. Турен, П. Сервала-Шрайбер, М. Понятовський, М. Хоркхаймер, Ю. Хабермас, Н. Луман, М. Маклюен, Д. Белл, А. Тоффлер, Д. Масунда та ін.

Концепцію «постіндустріального» та «інформаційного» суспільства отримала свій розвиток у працях З. Бжезінського, Дж. Гелбрейта, У. Дайзарда, М. Кастельса.

У 60–70-ті роки ХХ ст. Д. Белл, А. Турен, О. Тоффлер, а згодом і інші автори, обгрунтовуючи специфічність постіндустріального суспільства як якісно нового етапу в розвитку людства, спробували розгорнути його змістовний аспект, розкрити якісні характеристики. Виділені ними найбільш загальні риси постіндустріального етапу в розвитку людської цивілізації набувають реальних обрисів вже сьогодні, у перехідну епоху. Саме вони задають генеральний напрям розвитку вищої освіти на сучасному етапі.

У цій статті ми прагнули дослідити особливості інформатизації системи вищої освіти як одного з напрямів глобалізації.

Сучасна епоха характеризується як епоха інформаційних технологій. У сучасній науковій думці термін «інформаційне суспільство» використовується для позначення особливого виду суспільної формації, пізніх різновидів постіндустріального суспільства і нового етапу розвитку людської цивілізації. Авторство терміна належить, професору Токійського технологічного інституту Ю. Хаяші. У ролі основної умови формування інформаційного суспільства розглядаються високотехнологічні інформаційні мережі, які діють у глобальних масштабах. Інформація, як основна соціальна цінність суспільства, є головним специфічним товаром за умов становлення інформаційного суспільства.

Основою теорії інформаційного суспільства є концепція постіндустріального суспільства Д. Белла. У вигляді концепції інформаційного суспільства доктрина отримала широкий розвиток у період комп'ютерного буму 70–80-х років минулого століття. О. Тоффлер у своїх дослідженнях довів, що світ вступає у нову, третю стадію цивілізації, у долі якої вирішальну роль відіграватимуть інформаційні засоби зв'язку, основу яких становитимуть комп'ютерні системи[1, с. 46].

Більшість дослідників розуміють інформаційне суспільство як суспільство, в якому більшість працюючих зайняті виробництвом, зберіганням, переробкою, розповсюдженням і реалізацією інформації, особливо вищої її форми – знань. Тому особлива увага в інформаційному суспільстві приділяється розвиткові системи освіти, активному впровадженню в ній інформаційних технологій.

Інформаційна забезпеченість системи освіти – це і доступ до загальносвітових знань, і технічне оснащення, і розвиток інтернет-технологій, мабуть, найменш суперечливе питання, в якому більшість суб'єктів професійної освіти вже досягли досить високого рівня оснащення і розвитку. Але це зовсім не означає, що забезпеченість технічним і комунікаційним устаткуванням вищої школи України уже досяг європейського рівня. Цей високий рівень розвитку інформатизації університетів є високим і таким, що динамічно розвивається лише з огляду на те, що сформувався цей напрям зовсім нещодавно, коли у ВНЗ з'явилася можливість самостійно оснащувати свої дослідні лабораторії, центри, аудиторії та бібліотеки сучасною технікою і передовими інформаційними технологіями. Перехід розвинутих світових держав від індустріального до інформаційного суспільства, де найбільшою цінністю стали не природні ресурси і не розвинутість економіки, а знання, новітні технології, рівень освіченості і здатність ці знання створювати, – все це привело країни до необхідності розширювати потоки знань, доводити їх до всіх охочих, де б вони не перебували і які б форми освіти не вибирали, тим самим гарантуючи собі формування високоякісного людського капіталу, здатного не тільки підтримати те становище, яке посідає країна на

світовій арені, а й піднести його на ще більш високий рівень. Не тільки академічна мобільність та спільні навчальні плани характеризують глобалізацію. Багато з напрямів інформатизації освіти є не менш, якщо не більш глобальними процесами, що відбуваються наразі у багатьох країнах, у тому числі і в Україні. І одним з таких нових, ефективних і перспективних напрямів у межах інформатизації є розвиток дистанційної освіти. Якщо із технічною стороною інформатизації освіти все цілком зрозуміло, супротивників високого рівня якісної допоміжної техніки для здійснення досліджень, їх обробки або просто поліпшення якості матеріалу немає, то з дистанційною освітою справа дещо складніша [2, с. 65].

«Вища освіта без кордонів» безпосередньо пов'язана із розвитком дистанційної освіти. З удосконаленням комп'ютерних, телекомунікаційних та інформаційних технологій новим етапом у розвитку дистанційного навчання стає віртуальна освіта.

За подібних умов дистанційна освіта є одним із найбільш адекватних відповідей на виклик глобалізації. За останні півстоліття спостерігається безпрецедентне збільшення темпів науково-технічного прогресу. У деяких галузях прикладних природничо-наукових дисциплін близько 80% накопичених людством знань отримано за останніх 25–30 років. Знайомство з останніми концепціями і досягненнями наукової думки стає для найрізноманітніших категорій професіоналів життєво необхідним завданням.

Все частіше можна почути точки зору про те, що навчання доцільно розглядати як постійний процес, а не як «пройдений етап», що завершився багато років тому одержанням диплома. Поряд з освітою молоді, освіта дорослих почала посідати більш значне місце у процесі навчання. Саме системність безперервної освіти різко розширює його можливості, підвищує рівень пристосованості до суспільних умов, дає можливість оперативно відгукуватися на зміни потреб суспільства, соціальних груп і окремих особистостей. Подальший розвиток безперервної освіти сприятиме і підвищенню економічної віддачі освіти, і посиленню соціальної однорідності суспільства.

Серед стимулів розвитку світового ринку дистанційного навчання західні експерти виділяють:

- зростаючий світовий попит на освіту у глобалізованій економіці (за прогнозами, він продовжуватиме збільшуватися);
- можливість отримання прибутку: венчурний капітал відкрив дистанційну освіту, яка стала чималим бізнесом (величезні суми витрачаються на організацію «злиття» освіти та Інтернету, поряд з електронною комерцією тепер вже є і електронна освіта);
- швидкість поширення інновацій, яка «підштовхує» ринок; відповідно кількість коштів, які вкладені в інформаційні технології, стають все більшими [2, с. 115].

Деякі експерти наголошують, що створення віртуальних університетів тягне за собою комерціалізацію освітньої функції університету і рушійними факторами є вартість та зручність, а не освітні стандарти або якість [3, с. 390].

Таким чином, відповідаючи певним сучасним вимогам до освіти, зокрема, оперативності і актуальності отримання знань, дистанційна освіта, все ж ще сприймається як певний експеримент. Наразі у багатьох країнах відбувається процес пошуку оптимальних варіантів функціонування додаткової освіти і його взаємодії з традиційною освітою та іншими явищами світового процесу розвитку освіти.

Дистанційна освіта як новий напрям повинна сприяти розвитку креативності вищої освіти, її індивідуалізації, підвищення якості як запропонованих програм, так і кваліфікації фахівців.

У сучасному інформаційному суспільстві людині доводиться постійно стикатися із вирішенням нестандартних завдань, тоді як класична система освіти найчастіше спрямована саме на розвиток стандартного мислення. Прагнення якомога глибше проникнути в сутність явищ стримується величезною кількістю навчальних дисциплін, на яких важливо запам'ятати, вивчити, повторити, а не зіставити, порівняти і проаналізувати. Тому сучасна вища освіта повинна вийти на новий якісний рівень, для чого їй треба переключитися на розвиток особистості студентів, їх здібностей. Вона має прищеплювати навички самостійної інтелектуальної роботи, уміння вільно орієнтуватися в потоці інформації.

За сучасних соціокультурних умов не можна зводити освіту тільки до вміння користуватися інформацією та певною сумою знань. Така концепція орієнтована не на творчу складову освіти, а на споживацтво. Мета сучасної освіти – навчити людину налагодити обмін інформацією з навколишнім середовищем відповідно до принципу інформаційного балансу – споживання інформації ззовні має завершитися утворенням в індивідові нової інформації. Як стверджують основоположники сучасної соціології В.І. Добренєков і А.І. Кравченко, освіта має дати метакваліфікацію – навчити людину знаходити потрібну інформацію і засвоювати її, навіть якщо вона міститься за межами його особистого досвіду [4, с. 65].

Сучасна людина має не просто поглинати інформацію, а й створювати її, формувати на основі виробництва інформаційних образів культурне середовище. Тому звичайна середня людина має опанувати не стільки певну суму знань, що в епоху інформаційного суспільства швидко застаріває, скільки інтелектуальні навички, що дають можливість при бажанні отримати будь-яку важливу для неї суму знань.

За таких умов на перший план виходить одна з функцій нової соціокультурної моделі університету – підприємницького університету – пропонувати і здійснювати програми підприємництва для того, щоб готувати людей, що прагнуть заснувати власний бізнес, і розвивати підприємницьке мислення у студентів, які навчаються за іншими спеціальностями. На перший план у ході здобуття вищої освіти виходить процес творчості, якої потрібно навчатися за умов сучасної системи вищої освіти [5, с. 65].

Наприклад, Т. Емчура виділяє такі особистісні якості, які визначають професійну і етичну компетентність спеціаліста з вищою освітою:

- уміння працівника брати на себе відповідальність і приймати рішення на своєму рівні;
- готовність і вміння працювати в команді;
- уміння розуміти стратегію компанії і здатність інтегрувати стратегію своєї участі роботи в загальну стратегічну лінію;
- уміння адаптуватися до ділової культури сучасних компаній, у тому числі зарубіжних, незалежно від своїх особистих бажань та амбіцій;
- вільне володіння іноземними мовами і комп'ютером [6, с. 76].

Але наявність лише професійних якостей сьогодні стає недостатнім. Тому фундаментальною основою успішної діяльності є творча та ініціативна діяльність креативної особистості, здатної розвинути свій творчий потенціал, свої задатки і тим самим забезпечити власну ділову кар'єру і, одночасно, розвиток і процвітання суспільства.

Творчість сьогодні розглядається як інноваційна діяльність, спрямована на саморозвиток особистості і збагачення соціокультурного досвіду людини і людства. Тому творчості, і якоюсь мірою, підприємництву, сьогодні потрібно навчати в системі вищої освіти.

Виходячи з викладеного вище, сучасна вища освіта у напрямі інноваційно-креативного розвитку має поєднувати:

- склад знань, де головну роль відіграють фундаментальні, системні, стійкі взаємозв'язки. Сама фундаментальність знань визначає їх системність, стійкість і перспективність, що склалося історично і сьогодні продовжує проявлятися в дослідних університетах;
- формування інтелектуального потенціалу, який проявляється в методологічній культурі, ефекті самозростання знань на основі їх системності та широкого діапазону;
- розуміння проблем, яке включає теоретичний і практичний аспекти використання сучасних знань, освоєння ефективних технологій мислення, пізнавальну мотивацію діяльності;
- визначення нової якості діяльності, основними рисами якої виступають інноваційність, перспективність, ефективність.

Результатом такого інноваційно-креативного розвитку є поява інтернет-університетів або віртуальних університетів. Для нашої країни подібний вид вищого навчального закладу вкрай незвичний і викликає цілком однозначну реакцію – побоювання. Якщо в інших країнах такі університети функціонують вже досить давно і не викликають недовіри, то в нашій країні вони поки що належною мірою не прижилися, хоча проект їх розвитку існує [7, с. 140].

Основна проблема інформатизації та інноваційно-креативного розвитку полягає в тому, що особистий рівень людей в освоєнні інформаційних технологій все ще досить низький.

Навіть ті, хто має для цього достатній рівень технічного оснащення, далеко не завжди вміють користуватися тими ресурсами і можливостями, які надає інформатизація. Інтернет, здавалося б, буденна річ, та при цьому головне джерело інформації наразі продовжує для багатьох бути розкішшю, навіть можливість вільного доступу до світової мережі не гарантує того, що люди користуватимуться наданими освітніми можливостями[8, с. 34].

Всі освітні можливості, якими користується зараз переважна частина студентів – це інтернет-ресурси з готовими рефератами, що ніяк не сприяє, зрозуміло, повноцінному навчанню, вмінню знаходити інформацію і працювати з нею. Інтернет не розглядається як безпрецедентна можливість знаходити практично будь-яку потрібну інформацію, а саме з цієї точки зору студенти повинні до нього підходити, щоб інформатизація освіти набула того значення, якого їй надають у Європі. Незважаючи на всі спроби держави розробити програми інформатизації вищих навчальних закладів, виділення грантів під такі проекти тощо, повною мірою інформатизація суспільства запрацює ще нескоро. Для цього потрібно зробити найважливіше і найскладніше – прищепити людям думку, що без постійного вдосконалення своїх знань, без щоденного підвищення освітнього рівня, без самоосвіти і прагнення до неї, без самостійного пошуку джерел нової інформації, жодного інформаційного суспільства досягти не вийде. Тільки з таким підходом до свого життя і до своєї освітньої траєкторії сфера інформатизації не стане ще одним приводом до розшарування суспільства, а також сприятиме можливості досягти бажаного рівня конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні і перейти таки до постіндустріального суспільства завдяки розвинутому і висококласному людському капіталу, який неможливо сформувати без ідеї про самоосвіту і без скерування його до невичерпної, актуальної бази поповнення необхідними даними – інформаційних технологій.

З викладеного доходимо висновку, що інформатизація сьогодні – це найуспішніший напрям глобалізації освіти, що динамічно розвивається. І державна участь у цьому процесі, особливо для вищих навчальних закладів з периферії (так як центральні, найбільш розвинуті університети самі здатні забезпечити і, як правило, вже забезпечили собі всі можливі напрями інформатизації), іноді є ключовим для формування високого рівня наданих професійних освітніх послуг. І, звичайно, не варто забувати, що установка на постійну безперервну самоосвіту сприятиме розвитку всіх аспектів інформатизації, починаючи з великих інформаційних порталів, баз і ресурсів мережі Інтернет і закінчуючи новими освітніми технологіями, такими як дистанційне навчання, інтернет-університети, інтернет-лабораторії та ін., навіть у тих ВНЗ, де цей процес з тих чи інших причин не дуже розвинутий.

Література:

1. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила / пер.: Наталки Бордукової. — Харків: Акта. — 688 с.
2. Пашков В.О. Політика ЄСу сфері вищої освіти: процес становлення та основні етапи / В.О. Пашков // Грані [Текст]. — Дніпропетровськ. — 2011. — № 3. — С. 138-143.
3. Oakes S. Keeping Track: How Schools structure inequality/S. Oakes. — New Haven, 1985.
4. Добренъков В.И. Общество и образование / В.И. Добренъков, В.Я. Нечаев. — М.: Лань, 2003. — 201 с.
5. Глобализация и образование: сб. трудов / отв. ред. С.Л. Зарицкая. — М.: ИНИОН, 2001. — 144 с.
6. Егоршин А.П. Мотивация трудовой деятельности: учеб. пособ. — 2-е изд., перед. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2006. — 464 с.
7. Кастельс М. Галактика Интернет. Екатеринбург У-Фактория (при участии изд-ва Гуманитарного университета), 2004. — 231 с.
8. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. / Н.Є. Мойсеюк. — Вид. 5-е, доп. і перероб. — К., 2007. — 656 с.

Хомерики Е.А., канд. педагог. наук, доцент кафедри соціології Національного авіаційного університета

Информатизация образования как направление глобализационных процессов: проблемы и перспективы. В статье освещаются процессы информатизации образовательных систем в условиях современных глобализационных процессов. В частности, отмечается,

что особое внимание в информационном обществе отводится развитию системы образования, активному внедрению в ней информационных технологий.

Указывается на то, что информационная обеспеченность системы просвещения — это и доступ к общемировым знаниям, и техническое оснащение, и развитие интернет-технологий. Рассматривается один из новых, эффективных и перспективных направлений в рамках информатизации образования – развитие дистанционного образования.

Акцентируется внимание на формировании установки на постоянное непрерывное самообразование, которое будет содействовать развитию всех аспектов информатизации, начиная с больших информационных порталов, баз и ресурсов сети Интернет и заканчивая новыми образовательными технологиями, такими как дистанционное обучение, интернет-университеты, интернет-лаборатории и др.

Ключевые слова: информационное общество, высшее образование, дистанционное образование, информатизация.

Khomeriki O.A., Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor of the Department of Sociology, National Aviation University

Informatization of education as the direction of globalization: problems and prospects. The article deals with the process of informatization of educational systems in contemporary globalization processes. Specifically, it is stated that special attention in information society is paid to the education system development as well as the active implementation of information technology. The article specifies that information supply of educational system is the access to global knowledge as well as technical equipment, and the development of internet technology.

One of the new, effective and promising area within the informatization of education - the development of distance education is considered. The necessity for constant, life-long education which will promote the development of all spheres of informatization including large information portals, databases and Internet resources, new educational technologies such as distance learning, online universities and laboratories is proved.

Key words: information society, high education, distant education, informatization.

Юрженко Л.В.,

канд. соціол. наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та профспілкового руху АПСВТ

Прогнозування соціокультури: можливості та обмеження методів з позиції синергетичного підходу

(Продовження статті. Початок у № 1/2013)

Кожний сценарій складається з трьох частин:

- 1) базовий блок, що являє собою відображення сучасної реальності і динамічних характеристик досліджуваної системи;
- 2) різноманітні «ходи» у майбутнє, збудовані на основі численних гіпотез і можливих варіантах наслідків, що дозволяє сформулювати «дерево майбутнього»;
- 3) кінцеві результати прогнозування для розвитку часових горизонтів.

Отримані кінцеві результати можна зіставити за своєю значущістю із картиною розвитку події. Головне при такому прогнозуванні – оцінка масштабів тих чи інших явищ та подій і часу їх виникнення. Одна з головних небезпек методу сценаріїв – можливість «заблукати» серед безлічі варіантів. Тому необхідне спрощення завдання, що забезпечується або введенням показників ступеня імовірності тих чи інших сценаріїв, або більш суб'єктивним вибором кількох основних схем.

Окрім так званих дослідних або пошукових сценаріїв, які описують, виходячи з наявної ситуації, стан системи і домінуючих тенденцій їх змін, послідовність подій, що логічно приводять до їх можливого майбутнього, існують нормативні сценарії, орієнтовані на